

secutum est, hoc apertissime definit, ut, si quid in edicto positum non inveniatur⁴³, hoc ad ejus regulas ejusque conjecturas et imitationes possit nova instruere auctoritas.

§ 19. Hec igitur omnia scientes patres conscripti, et omnes orbis terrarum homines, gratias quidem amplissimas agite summae divinitati, que vestris temporibus, tam saluberrimum opus servavit: quo enim antiquitas digna divina non est visa iudicio, hoc vestris temporibus indulsum est. Hac itaque leges et adorate et observe omnis antequiritibus quiescentibus, nemoque vestrum audeat, vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in utroque est, require: quia omne quod hic positum est, hoc unicum et solum observari censetur. Nec in iudicio, nee in alio certamine, ubi leges necessariae sunt, ex aliis libris, nisi ab iisdem Institutionibus nostris que Digestis, et Constitutionibus a nobis compositis, vel promulgatis aliquid, vel recitate, vel ostendere conetur: nisi temerarius velit falsitatem⁴⁴ criminis subjectus una cum iudice, qui eorum audentiam patitur, penitus gravissimis laborare. — § 20. Ne autem incognitum vobis fiat, ex quibus veterum libris haec consummatio ordinata est, jussimus, et hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscribi: ut manifestissimum sit, ex quibus legislatoribus quibusque libris eorum, et quot milibus hoc iustitiae romane templum edificatum est. Legislatore autem, vel commentatoris eos elegimus, qui digni tanto opere fuerant, et quos, et anteriores piissimi principes admittente non sunt indignati: omnibus uno dignitatis apice imperito, nec sibi quoquam alienam⁴⁵ prerogativam vindicante: cum enim constitutionum vicem, et has leges obtinere censuimus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur: cum una dignitas, una potestas omnibus est induta? — § 21. Hoc autem, quod et ab initio nobis visum est, cum hoc opus fieri Deo adjuvante mandabamus, tempestivum nobis videtur, et in presenti sancire, ut nemo neque eorum qui in presenti juris peritiam habent, neque (qui) postea fieren, audeat commentarios⁴⁶ hisdem legibus adnoscere: nisi tantum si velit eas in greacum vocem transformare sub eodem ordine, eademque consequentia sub qua, et voce romana posite sunt: hoc quod Graci ζετηται dicunt, et si qui forsan pariter ac discordant: non tamen id solum quod secum sumpnabat, tollere; sed etiam quod idem, aut simile reperiebatur, expellere, variisque ipsius pulchritudinis ideam tribuere, ita ut pro singulis rebus singulae leges constitue viderentur. Quod proculdubio superioris numinis et fluentis inde benignitatis fuit, non humana cogitationis, aut incepti, aut potestatis. Nos itaque, more solito manibus ad Deum erectis, eoque, ut nos complecti dignaretur, invocato, et rem aggressi sumus, et omnia tandem confecimus, Triboniano glorioissimo magistro, et excoemulo sacri nostri palatii, et excoemulo ad omne ministerium usi: neconon aliis legibus nostris adferat ex confusione dedecus: quod et in antiquis edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate conseruantes, omnibus quoque secundum datam nobis a domino Deo et Salvatore nostro Iesu Christo scientiam et intellectus vigorem imponentes competentem formam.

§ 1. Et piissimas igitur constitutiones jam ante in duodecim libris comprehensas, Codicem nostrae pietatis cognomine fulgentem composimus: nunc vero omnium veterum juris conditorum sententias ex multitudine, quae ad duo milia pene librorum, et trecentas⁴⁷ myriadas versus pertingebat, in moderatum et perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc sumus celesti favore, colligentes omne id quod erat utile, et omnes ambiguitates incidentes, nullo seditionis relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellavimus, ex eo, quod legum habeant divisiones et decisions; itemque ex eo, quod omne in unum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim myriadas versus numerum eius dantes: et in septem eos disponentes tractatus: idque non perperam, neque sine ratione, sed ad numerorum naturam et harmoniam respicientes. — § 2. Ea igitur quae apud omnes πρότοι, id est, primordia, nuncupantur, in⁴⁸ quatuor libros sepositum. — § 3. Deinceps ea que de iudiciis tractant, in aliis septem⁴⁹ libros. — § 4. Item et ea de rebus, non in plures quam octo⁵⁰ libros.

§ 5. Sequentem vero operis partem, que quartia et media πέτρον ἐπί τοῦ πατρὸς est totius operis, in aliis⁵¹ octo libris depositum, in quibus est quidem⁵² hypothecaria, non longe admodum a pignoratitia actione distans: est et adlitum⁵³ edictum, et de evictionibus stipulatio: que duo accessoria, et consequentia constituta venditionum, longe tamen admodum in veteri juris ordinatione ab his devagantis congregavimus propter mutuam inter se cognitionem; ne, que de eodem pene loquantur, longe a se distarent. Post haec introdiximus post duos illos libros ea, que sunt scripta de usuris tanterrestribus, quam trajectitis seu maritimis, et de probationibus, atque presumptionibus in unum librum⁵⁴: his autem tribus monobiblis, singularibus libris post tractatum de rebus sibi invicem proximis depositis, et rursum ea que de sponsalibus, et nuptiis, et de dole legibus dicta sunt congregantes, his etiam⁵⁵ tria habere in hac ordinatione volumina concessimus. De tutoribus autem mino-

⁴³ Add. L. 12. D. de LL. 1. 7. 2. 2, in fin. D. de iurisdict. L. 11. D. de prescript. verb. — ⁴⁴ L. 5. 2. 10, infr. h. t. Inst. de Just. Cod. confirm. supr. 25. — ⁴⁵ L. 1. 2. 6, supr. h. t. — ⁴⁶ L. 1. 2. 11, supr. L. 5. 2. 11, infr. cod. — ⁴⁷ L. 1. L. ult. 2. 1, supr. de legib. — ⁴⁸ L. 1. 2. 11, supr. de LL. — ⁴⁹ L. 1. 2. 11, supr. h. t. — ⁵⁰ L. 7, supr. de LL. — ⁵¹ L. 16, infr.

abolita sunt, et quieti perpetuae tradita, et tertia pars mundi nobis adcrevit. Post Europam enim, et Asiam, et tota Libya nostro imperio adjuncta est, et tanto operi legum caput impositum est: omnia celestia dona nostro tertio consulatu induita. — § 24. Omnes itaque iudices nostri pro sua jurisdictione easdem leges suscipiant, et tam in suis iudicis quam in hac regia urbe habeant, et proponant, et praecipue vir excelsus hujus almas urbium praefectus: curae autem erit tribus excelsis praefectis praetoriis, tam Orientalibus, quam Illyricis, neconon Libycis, per suas auctoritates omnibus, qui suae jurisdictioni suppositi sunt, eas manifestare. — Dat. 17 kalend. Januar. JUSTINIANO domino nostro ter consule feliciter 533.

3. IN NOMINE DOMINI ET DEI NOSTRI JESU CHRISTI.

Imperator Caesar FLAVIUS Justinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclitus, victor, triumphator, semper coelanus Augustus, ad magnum senatum et populum, et omnes orbis nostri civitates.

Dedit nobis Deus post pacem cum Persis initam, post Vandalicae trophae, et totam Libya acquisitionem, postque nominatissimum Carthaginem nostro iterum imperio sociatam, ut veterum legum renovationis opus ad optatum finem perduceremus: quod nemo principum ante nostrum imperium, aut in mentem induci posse, aut humano ingenio possibile esse existimat. Erat enim mirabile, omnem romanam sanctionem a condita vetera Roma usque ad nostri imperii tempora, qua⁵² pene in mille et trecentos annos concurrunt, non solum secum in variis suis partibus, sed in imperialibus quoque presertim sanctionibus inter omnem nutare consonantiam pariter ac discordiam: non tamen id solum quod secum sumpnabat, tollere; sed etiam quod idem, aut simile reperiebatur, expellere, variisque ipsius pulchritudinis ideam tribuere, ita ut pro singulis rebus singulae leges constitue viderentur. Quod proculdubio superioris numinis et fluentis inde benignitatis fuit, non humana cogitationis, aut incepti, aut potestatis. Nos itaque, more solito manibus ad Deum erectis, eoque, ut nos complecti dignaretur, invocato, et rem aggressi sumus, et omnia tandem confecimus, Triboniano glorioissimo magistro, et excoemulo sacri nostri palatii, et excoemulo ad omne ministerium usi: neconon aliis legibus nostris adferat ex confusione dedecus: quod et in antiquis edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate conseruantes, omnibus quoque secundum datam nobis a domino Deo et Salvatore nostro Iesu Christo scientiam et intellectus vigorem imponentes competentem formam.

§ 1. Et piissimas igitur constitutiones jam ante in duodecim libris comprehensas, Codicem nostrae pietatis cognomine fulgentem composimus: nunc vero omnium veterum juris conditorum sententias ex multitudine, quae ad duo milia pene librorum, et trecentas⁴⁷ myriadas versus pertingebat, in moderatum et perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc sumus celesti favore, colligentes omne id quod erat utile, et omnes ambiguitates incidentes, nullo seditionis relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellavimus, ex eo, quod legum habeant divisiones et decisions; itemque ex eo, quod omne in unum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim myriadas versus numerum eius dantes: et in septem eos disponentes tractatus: idque non perperam, neque sine ratione, sed ad numerorum naturam et harmoniam respicientes. — § 2. Ea igitur quae apud omnes πρότοι, id est, primordia, nuncupantur, in⁴⁸ quatuor libros sepositum. — § 3. Deinceps ea que de iudiciis tractant, in aliis septem⁴⁹ libros. — § 4. Item et ea de rebus, non in plures quam octo⁵⁰ libros.

§ 5. Sequentem vero operis partem, que quartia et media πέτρον ἐπί τοῦ πατρὸς est totius operis, in aliis⁵¹ octo libris depositum, in quibus est quidem⁵² hypothecaria, non longe admodum a pignoratitia actione distans: est et adlitum⁵³ edictum, et de evictionibus stipulatio: que duo accessoria, et consequentia constituta venditionum, longe tamen admodum in veteri juris ordinatione ab his devagantis congregavimus propter mutuam inter se cognitionem; ne, que de eodem pene loquentur, longe a se distarent. Post haec introdiximus post duos illos libros ea, que sunt scripta de usuris tanterrestribus, quam trajectitis seu maritimis, et de probationibus, atque presumptionibus in unum librum⁵⁴: his autem tribus monobiblis, singularibus libris post tractatum de rebus sibi invicem proximis depositis, et rursum ea que de sponsalibus, et nuptiis, et de dole legibus dicta sunt congregantes, his etiam⁵⁵ tria habere in hac ordinatione volumina concessimus. De tutoribus autem mino-

ris etatis⁶² geminos libros, eos, inquam, qui de tutelis apud omnes nominantur, et hic etiam in compendium concidimus memoratam octo librorum ordinationem, et median (ut dictum est) hanc partem totius operis confecimus, pulcherrima et utilissima iura in his describentes. — § 6. De testamentis autem, et legatis, et fideicommissis omnia congregavimus in novem⁶³ librorum numerum: quorum principatum obtinet ea, que sunt de testamentis, et codicillis, cum omnium, tum etiam militum qui ea, ut volunt, faciunt, duobus⁶⁴ libris ordinata, et de testamentis inscripta; quinque⁶⁵ autem sequentibus continentur ea, que de legatis et fideicommissis, et omni eorum ambiguitate disputata sunt: et quoniam Falcidiae narratio continens, et consentanea erat legatorum et fideicommissorum proprio tractatu: propterea et ipsam continuo legatorum suppeditum tractationi, libro⁶⁶ integro ei applicato, cum brevi quadam adjectione, et rursum quia a Falcidiae imitationem (introductum) erat Trebellianum senatusconsultum in fideicommissis: et huic⁶⁷ ultimum hujus ordinationis tribuum locum, totum jus super his positum, Trebellianum senatusconsulto attribuentes, et supervacua esse Pegasi senatusconsultum inter se differentias, et communiones: quas sane et veteres perosi, captiosas et damnosas appellant: simplici quadam narratione, omne hoc schema congregantes, et ad unius senatusconsulti Trebellianum ordinationem applicantes, et hanc quintam partem totius ordinationis novem his perfecimus libris: in quibus novem libris nihil de quandam caducis dictum a nobis est: quia propter usum quandam non prosperum cum increbuisse in republica, et luctuosum monumentum bellorum ciuilium essent: non oportebat in his manere temporibus, in quibus et Deus dedit pacem agere domini et foris, et cum oportuit bellum gerere, facile cum ipsis favore hostes superare et capere.

§ 7. Sequitur deinde et exoritur nobis et sexta pars totius compositionis, octo⁶⁸ conclusa libris. Pulchre autem incipit ab his, quae possessiones nominantur, quas nos similiter, ut catena diligenter considerantes, tam eas quae ad ingenuos, quam quae ad libertinos pertinent, ex multa anteriorum temporum confusione et obscuritate in purum deduximus compendium, geminorum⁶⁹ illis librorum numerum sufficere arbitrantur. Applicavimus autem ipsis, et omnes ab intestato appellas successiones, et ipsis generum ordines, eorum gradibus etiam libro inscriptis, et circa omnium finem Tertullianum et Orificianum composimus senatusconsultum, ex quibus matres et liberi invicem successores sunt. Procedit autem post haec alius liber⁷⁰, qui de adficeriorum operibus, et de ea quoq; ob ruinosa et diruta adficeria (datur) satisfactione, et his qui in his aliquid insidiarunt, aut fraudis admirerint, et de his qui ex aquarum impetu vicinos lesserint, et de publicorum vectigalium coactoribus, atque insuper de donationibus tam indefinitis (seu simplicibus) quam in cogitatione mortis relatis leges ac iuri ordinant. Rursum autem quicquid de quacunque manumissione extat, vel de his, quae super ipsa agitantur causis, et hoc uni⁷¹ traditum est libro. Amplius autem, et ea quae de possessione, et per ipsam acquisitione, et de causis eam introducentibus sunt, in⁷² unum seposimus tractatum (seu librum). Et quidquid etiam de iudicariis extat sententias, et his qui in eis aliqua contra seipso confessi sunt, et de bonorum cessatione, et creditorum detentio, et venditio, et de bonorum separatione et curatione, et ne quid patientur creditores fraudis, et id in⁷³ unum similiter collatum est librum. Sed et interdictorum modum non pluribus, quam unu deditum libro. Inde⁷⁴ autem et ad præscriptions (seu exceptiones) et in his ordinata tempora venimus. Et obligationum quidem, et actionum seposimus modos, et coegerim omnem hanc partem, cui præsumt possessiones (ut dictum est) oportet librorum numero descriptam, sextam partem totius volumini seponentes.

§ 8. Totius autem extrema pars quae et septima est totius tractationis, sex⁷⁵ librorum numero demandata est, incipiens quidem a stipulationibus, procedens vero ad ea, quae scripta sunt de fideiussione, et debitorum numeratione, solutione et liberatione ipsorum, et de introductis ex praetorum jurisdictione stipulationibus: quae omnia duobus a nobis contracta sunt libris⁷⁷: cum apud veteres nec dici posset, quot essent libri (ea re). Procedit et deinceps ad delictorum narrationem: et omnia recentes quae ad majora delicta pertinent, quae vocant privata, et item quae ad ea, quae necrum ordinaria appellant: sed ipsis extraordinariis librorum appellationem imponunt: descendit etiam et ad publica crimina, quae atrocissima sunt: et magnam sibi advocant pœnam. Dicitur autem et hic sunt libri qui illa quidem, quae ad delicta et crimina pertinent, complectentur: quibus permixa sunt, et ea quae de rei crimini operis partem compositam, scripta sunt, et de eorum bonis,

⁶² Lib. 26, 27. — ⁶³ A. 28, 30 fin. — ⁶⁴ Lib. 28, 29. — ⁶⁵ Lib. 30, 31, 32, 33, 34, 35. — ⁶⁶ Lib. 35. — ⁶⁷ Lib. 36. — ⁶⁸ A. 37, ad fin. 44. — ⁶⁹ Lib. 37, 38. — ⁷⁰ Lib. 39. — ⁷¹ Lib. 40. — ⁷² Lib. 41. — ⁷³ Lib. 42. — ⁷⁴ Lib. 43. — ⁷⁵ Lib. 44. — ⁷⁶ Lib. 45. ad 50. — ⁷⁷ Lib.

⁴⁵, 46. — ⁷⁸ Lib. 47, 48. — ⁷⁹ Lib. 49. — ⁸⁰ Lib. 50. — ⁸¹ L. 2, 2 g, supr. h. t. — ⁸² d. L. 2, 6 20. — ⁸³ 2, 2, Inst. de just. et iur. — ⁸⁴ Proem. Inst. 2 5. — ⁸⁵ d. Proem. 2 6. — ⁸⁶ Feud. 1. — ⁸⁷ Cato. Sacer. — ⁸⁸ Feud. 1. — ⁸⁹ Cato. Sacer. — ⁹⁰ Feud. 1. — ⁹¹ Cato. Sacer. — ⁹² Feud. 1. — ⁹³ Cato. Sacer. — ⁹⁴ Feud. 1. — ⁹⁵ Cato. Sacer. — ⁹⁶ Feud. 1. — ⁹⁷ Cato. Sacer. — ⁹⁸ Feud. 1. — ⁹⁹ Cato. Sacer. — ¹⁰⁰ Feud. 1. — ¹⁰¹ Cato. Sacer. — ¹⁰² Feud. 1. — ¹⁰³ Cato. Sacer. — ¹⁰⁴ Feud. 1. — ¹⁰⁵ Cato. Sacer. — ¹⁰⁶ Feud. 1. — ¹⁰⁷ Cato. Sacer. — ¹⁰⁸ Feud. 1. — ¹⁰⁹ Cato. Sacer. — ¹¹⁰ Feud. 1. — ¹¹¹ Cato. Sacer. — ¹¹² Feud. 1. — ¹¹³ Cato. Sacer. — ¹¹⁴ Feud. 1. — ¹¹⁵ Cato. Sacer. — ¹¹⁶ Feud. 1. — ¹¹⁷ Cato. Sacer. — ¹¹⁸ Feud. 1. — ¹¹⁹ Cato. Sacer. — ¹²⁰ Feud. 1. — ¹²¹ Cato. Sacer. — ¹²² Feud. 1. — ¹²³ Cato. Sacer. — ¹²⁴ Feud. 1. — ¹²⁵ Cato. Sacer. — ¹²⁶ Feud. 1. — ¹²⁷ Cato. Sacer. — ¹²⁸ Feud. 1. — ¹²⁹ Cato. Sacer. — ¹³⁰ Feud. 1. — ¹³¹ Cato. Sacer. — ¹³² Feud. 1. — ¹³³ Cato. Sacer. — ¹³⁴ Feud. 1. — ¹³⁵ Cato. Sacer. — ¹³⁶ Feud. 1. — ¹³⁷ Cato. Sacer. — ¹³⁸ Feud. 1. — ¹³⁹ Cato. Sacer. — ¹⁴⁰ Feud. 1. — ¹⁴¹ Cato. Sacer. — ¹⁴² Feud. 1. — ¹⁴³ Cato. Sacer. — ¹⁴⁴ Feud. 1. — ¹⁴⁵ Cato. Sacer. — ¹⁴⁶ Feud. 1. — ¹⁴⁷ Cato. Sacer. — ¹⁴⁸ Feud. 1. — ¹⁴⁹ Cato. Sacer. — ¹⁵⁰ Feud. 1. — ¹⁵¹ Cato. Sacer. — ¹⁵² Feud. 1. — ¹⁵³ Cato. Sacer. — ¹⁵⁴ Feud. 1. — ¹⁵⁵ Cato. Sacer. — ¹⁵⁶ Feud. 1. — ¹⁵⁷ Cato. Sacer. — ¹⁵⁸ Feud. 1. — ¹⁵⁹ Cato. Sacer. — ¹⁶⁰ Feud. 1. — ¹⁶¹ Cato. Sacer. — ¹⁶² Feud. 1. — ¹⁶³ Cato. Sacer. — ¹⁶⁴ Feud. 1. — ¹⁶⁵ Cato. Sacer. — ¹⁶⁶ Feud. 1. — ¹⁶⁷ Cato. Sacer. — ¹⁶⁸ Feud. 1. — ¹⁶⁹ Cato. Sacer. — ¹⁷⁰ Feud. 1. — ¹⁷¹ Cato. Sacer. — ¹⁷² Feud. 1. — ¹⁷³ Cato. Sacer. — ¹⁷⁴ Feud. 1. — ¹⁷⁵ Cato. Sacer. — ¹⁷⁶ Feud. 1. — ¹⁷⁷ Cato. Sacer. — ^{178</sup}

